

POLSKA ZIELONA SIEĆ

PRAWDZIWE PARTNERSTWO POTRZEBNE OD ZARAZ

ROLA KOMITETÓW MONITORUJĄCYCH
W PROCESIE SPRAWIEDLIWEJ
TRANSFORMACJI

Alina Pogoda, Krzysztof Mrozek



Alina Pogoda, Polska Zielona Sieć

Krzysztof Mrozek, Polska Zielona Sieć, CEE Bankwatch Network

Prawdziwe partnerstwo potrzebne od zaraz.

Rola komitetów monitorujących w procesie sprawiedliwej transformacji

Wprowadzenie

Polskie regiony węglowe przez dwa ostatnie lata przygotowywały Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji po to, aby uzyskać wsparcie z unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Z FST ma skorzystać pięć regionów węglowych – Górny Śląsk, Wielkopolska Wschodnia, Małopolska Zachodnia, subregion wałbrzyski oraz region bełchatowski. Regiony te stoją przed olbrzymim wyzwaniem zmiany struktury swojej gospodarki na nisko- i zeroemisyjną w ciągu najbliższych kilkunastu lat, a do 2030 roku muszą znacząco zredukować wydobycie węgla oraz emisje gazów cieplarnianych. Będzie się to wiązało z zamykaniem zakładów wydobywczych, rekultywacją i rewitalizacją terenów pokopalnianych oraz tworzeniem nowych miejsc pracy w sektorach gospodarki, które przyczyniają się do osiągnięcia unijnych celów klimatycznych w ramach pakietu *Fit for 55* (redukcja emisji gazów cieplarnianych o 55 % do 2030 r. względem 1990 roku oraz neutralności klimatycznej do 2050 roku).

W celu złagodzenia skutków transformacji energetycznej w regionach węglowych, Komisja Europejska w grudniu 2019 r., w ramach Europejskiego Zielonego Ładu zaproponowała utworzenie Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Fundusz ten jest nowym instrumentem finansowym w ramach polityki spójności, a sprawiedliwa transformacja jest wyzwaniem na dotąd niespotykaną skalę, przed którym stoją wszystkie polskie regiony węglowe. Dlatego koniecznym jest, aby instytucje zarządzające Funduszem Sprawiedliwej Transformacji na poziomie regionalnym wdrażały i monitorowały ten instrument w sposób odpowiedni do skali potrzebnych działań. Mimo, że Fundusz Sprawiedliwej Transformacji jest zintegrowany z programem regionalnym, to Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji jest odrębnym dokumentem, a działania i cele operacyjne w nim zawarte wymagają adekwatnego i merytorycznego wsparcia ze strony komitetu monitorującego (KM).

Polska Zielona Sieć proponuje, aby w komitetach monitorujących programy regionalne w ramach europejskiej polityki spójności utworzono więcej miejsc dla samorządów z regionów węglowych oraz organizacji społecznych zaangażowanych w proces sprawiedliwej transformacji. Ponadto proponujemy, aby zostały utworzone grupy robocze ds. sprawiedliwej transformacji w ramach komitetów monitorujących

w regionach objętych FST. Te rozwiązania są niezbędne do tego, aby fundusze na transformację regionów węglowych Polsce zostały wydane na projekty, które odpowiadają na lokalne wyzwania i potrzeby. Zaangażowanie mieszkańców regionów węglowych oraz organizacji społecznych i niezależnych ekspertów w monitorowanie FST będzie kluczem do efektywnego wydatkowania środków na projekty, które są tym regionom naprawdę potrzebne.

1. Ile partnerstwa w Umowie Partnerstwa?

Strategiczne kierunki programowania i korzystania z unijnych środków w ramach polityki spójności określone są w Umowie Partnerstwa, która na bieżącą perspektywę finansową na lata 2021-2027 została przyjęta 30 czerwca 2022¹. W umowie zawarte są kierunki działań, które będą finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), Funduszu Spójności (FS), Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (EFMRA).

Niezwykle ważną zasadą, zgodnie z którą realizowane jest wydatkowanie funduszy unijnych jest zasada partnerstwa. Zgodnie z Umową Partnerstwa **realizacja zasady partnerstwa oznacza włączenie przedstawicieli samorządów terytorialnych, partnerów społecznych, gospodarczych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, organizacji badawczych i uniwersytetów w procesy programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji funduszy unijnych².**

Włączanie partnerów do programowania i monitorowania funduszy unijnych to **wymóg prawa** wynikający z Europejskiego Kodeksu Partnerstwa³. Kodeks ten wskazuje kategorie partnerów, którzy muszą być zaangażowani na każdym etapie, od identyfikacji wyzwań po rozliczenie i ewaluację. Partnerzy to reprezentanci różnych grup społecznych oraz zawodowych, którzy mogą mieć znaczny wpływ na wdrażanie umów partnerstwa i programów lub które mogą odczuwać znaczne skutki wdrożenia. Rozporządzenie wymienia: przedstawicieli właściwych władz regionalnych, lokalnych, miejskich i innych instytucji publicznych, partnerów społecznych i gospodarczych (związki zawodowe, organizacje pracodawców, organizacje biznesowe) i podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, w tym te specjalizujące się w tematyce poszczególnych programów, ale też lokalne i zajmujące się kwestiami horyzontalnymi, jak przeciwdziałanie dyskryminacji. **Warto zwrócić uwagę, że Europejski Kodeks Partnerstwa na pierwszym miejscu spośród partnerów ze strony społeczeństwa obywatelskiego wskazuje organizacje zajmujące się ochroną środowiska** (art. 3, art. 4 Kodeksu).

Partnerzy powinni mieć zapewnione dobre warunki pracy nad przygotowaniem oraz wdrażaniem programów, czyli muszą z wyprzedzeniem otrzymywać wszystkie dokumenty,

¹https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/newsroom/news/2022/06/30-06-2022-eu-cohesion-policy-commission-adopts-eur76-5-billion-partnership-agreement-with-poland-for-2021-2027

² Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce

³ Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, str. 259

które mają być przedmiotem prac. Ponadto powinni również dostawać wsparcie organizacyjne i finansowe, pozwalające im działać, np. zlecić analizę prawną, zorganizować spotkanie z mieszkańcami okolicy, w której będzie prowadzona inwestycja, itd⁴.

2. Rola Komitetów Monitorujących

Zadania Komitetu monitorującego określa tzw. rozporządzenie ogólne, czyli unijne prawo regulujące realizację polityki spójności w danej, siedmioletniej perspektywie budżetowej oraz tzw. ustawa wdrożeniowa, ustanawiająca instytucjonalny system zarządzania funduszami polityki spójności⁵. Do zadań KM należy m.in. analizowanie postępów we wdrażaniu programu, sprawdzanie, czy dany program osiąga swoje cele pośrednie i końcowe, zatwierdzanie kryteriów wyboru projektów dla danego programu i rocznych sprawozdań z wykonania poszczególnych programów czy planów ewaluacji⁶.

Rola komitetów monitorujących przypomina nieco tę pełnioną przez rady nadzorcze w przedsiębiorstwach czy komisje rewizyjne w stowarzyszeniach. Komitety czuwają bowiem nad prawidłowością realizacji programów i oceniają postępy. Poza tym wyznaczają też priorytetowe kierunki działań, zatwierdzając kryteria wyboru projektów – czyli decydując, jaki obszar i typ przedsięwzięć może liczyć na dofinansowanie.

Zgodnie z ustawą wdrożeniową, w skład komitetu monitorującego wchodzi:

- minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego wykonujący zadania państwa członkowskiego;
- instytucja zarządzająca;
- wskazane przez instytucję zarządzającą instytucje pośredniczące lub wdrażające właściwe dla danego programu, jeśli je powołano;
- partnerzy, o których mowa w art. 8 rozporządzenia ogólnego;
- minister właściwy do spraw finansów publicznych.

Partnerzy, o których mowa w art 8. rozporządzenia ogólnego to:

- władze regionalne, lokalne i miejskie oraz inne instytucje publiczne;

⁴ Fundusze Europejskie dla Klimatu, Polska Zielona Sieć, Młodzieżowy Strajk Klimatyczny; <https://zielonasiec.pl/wp-content/uploads/2022/07/Fundusze-Europejskie-dla-klimatu-digital.pdf>

⁵ Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027, Dz.U. 2022 poz. 10797, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001079/T/D20221079L.pdf>

⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN#d1e5214-159-1>

- partnerzy gospodarczy i społeczni;
- właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, takie jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji;
- w stosownych przypadkach, organizacje badawcze i uniwersytety.

Rzeczywistość jednak, jak pokazuje doświadczenie poprzednich perspektyw budżetowych, często odbiega od założeń. Rola komitetów bywa marginalizowana, ponieważ instytucje zarządzające programami (czyli urzędy odpowiedzialne za ich realizację) zbyt późno przedstawiają członkom KM dokumenty, nad którymi odbyć ma się głosowanie. Tym samym nie zawsze udaje się odbyć nad nimi wartościową dyskusję i wprowadzić istotne poprawki. Ponadto, nie jest w pełni wykorzystywany potencjał środków z pomocy technicznej, które mogłyby być przeznaczone na zlecenie przez członków KM analiz i ekspertyz czy organizację spotkań z mieszkańcami, interesariuszami, debat, itp., w celu identyfikacji priorytetowych działań w ramach programu.

3. Fundusz Sprawiedliwej Transformacji w programach regionalnych

Fundusz Sprawiedliwej Transformacji (FST) to nowy unijny fundusz, który ma wspierać regiony węglowe w transformacji oraz łagodzić jej skutki społeczno-gospodarcze. Jest on wdrażany zgodnie z ramami polityki spójności, która jest główną polityką UE, mającą na celu zmniejszenie nierówności ekonomicznych między regionami. Wysokość Funduszu to 17,5 mld euro (w cenach z 2018 r.; 19,2 mld euro w cenach bieżących) z czego 7,5 mld euro zostanie sfinansowane w ramach budżetu UE na lata 2021-2027, natomiast pozostałe 10 mld euro będzie pochodzić z Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility*).

Polskie regiony węglowe są największymi beneficjentami FST i mają dostać w sumie 3,85 mld euro. Fundusz ma m.in. wesprzeć inwestycje w małych i średnich przedsiębiorstwach, tworzenie nowych firm, badania i innowacje, rekultywację terenów pogórnich, produkcję czystej energii, podnoszenie i zmianę kwalifikacji pracowników, pomoc w poszukiwaniu pracy czy programy aktywnej integracji osób poszukujących pracy. Aby skorzystać z FST, kraje europejskie, w tym Polska, przygotowały Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji (TPST), które są opisem planowanych skutków procesu transformacji w regionach objętych Funduszem. Plany zaczęto opracowywać w połowie 2020 roku i zostały do tego powołane odpowiednie grupy robocze przy Urzędach Marszałkowskich, składające się z samorządów, sektora biznesu, nauki, organizacji społecznych czy związków zawodowych. TPST zostały poddane otwartym konsultacjom społecznym w regionach.

Przez długi czas, pomiędzy poziomem regionów oraz poziomem centralnym odbywały się negocjacje na temat modelu zarządzania Funduszem Sprawiedliwej Transformacji. Na początku 2022 roku zdecydowano, że zarządzanie FST pozostanie w regionach, a TPST będą załącznikiem do programu regionalnego. W tym momencie regiony są na ostatniej prostej do tego, aby uzyskać wsparcie z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Po

zatwierdzeniu programów regionalnych pieniądze z FST prawdopodobnie spłyną do regionów na początku 2023 roku. Aktualnie największym wyzwaniem stojącym przed regionami jest przygotowanie projektów, które będą mogły uzyskać finansowanie do końca 2023 roku, ponieważ 57% środków z FST pochodzące z Europejskiego Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności musi zostać zakontraktowane w tym terminie. Większość projektów w regionach jest jeszcze w fazie koncepcyjnej, a pozyskanie odpowiedniej dokumentacji wymaga czasu. Polskie, jak i europejskie regiony korzystające ze wsparcia z FST liczą na to, że okres kontraktowania tej dużej puli środków zostanie wydłużony.

Niemniej jednak niezwykle istotne jest, aby projekty uzyskujące wsparcie z FST odpowiadały na lokalne wyzwania i były w dużej mierze projektami “miękkimi”, nakierowanymi na działania społeczne, gdyż taka jest idea tego funduszu aby wspierać rozwój społeczny, zapobiegając depopulacji w regionach węglowych. Jako, że **Iwia część środków z FST ma być zakontraktowana praktycznie w jeden rok, to kryteria wyboru projektów muszą być przygotowane tak, aby projekty uzyskujące finansowanie z FST jak najefektywniej realizowały cele zapisane w Terytorialnych Planach Sprawiedliwej Transformacji.** Należy zatem w warunkach presji czasu unikać pokusy stosowania utrwalonej praktyki, by realizować projekty drogie i łatwe w realizacji (szybkie wydawanie i rozliczanie) zamiast projektów ambitnych i protransformacyjnych.

4. Skład komitetu monitorującego

Jedną z przyczyn, dla których komitety monitorujące w minionych latach nie wykorzystywały w pełni swojego potencjału był ich skład i organizacja pracy. Jeżeli komitet ma pełnić rolę swoistej rady nadzorczej nad realizacją programu, nie może być zdominowany przez przedstawicieli władz, poddających pod głosowania “gotowce”, bez czasu na analizę i dyskusję. W takim wypadku niebezpiecznie zbliżamy się do sytuacji, w której władze same planują wydatki, same decydują w wydawaniu pieniędzy, same te pieniądze rozliczają a na koniec – same się kontrolują.

Cele, zasady tworzenia i skład komitetu monitorującego określa rozdział V tzw. **ustawy wdrożeniowej**. Niestety, przepisy dotyczące składu są bardzo ogólne i nie gwarantują właściwej reprezentacji niezależnych od władz aktorów. Taki zapis znalazł się w art. 141k znowelizowanej ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju: *Przedstawiciele podmiotów, o których mowa w ust. 3 pkt 6–10 [samorząd, partnerzy społeczni, społeczeństwo obywatelskie, nauka], stanowią co najmniej połowę składu Komitetu*⁷. Dotyczy on jednak wyłącznie Krajowego Planu Odbudowy. Polityka spójności nie doczekała się żadnej gwarancji podziału miejsc na poziomie ustawowym, co pozostawiło pole do regulacji tej kwestii w dokumentach niższej wagi - tj. w przygotowywanych przez MFIPR wytycznych.

Projekt **wytycznych dot. komitetów monitorujących na lata 2021-2027** w lecie 2022 roku był poddawany konsultacjom społecznym, podczas których zgłosiliśmy

⁷ Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Dz.U. 2006 nr 227 poz. 1658 z późn. zm., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20062271658>

uwagi zwiększające społeczną kontrolę nad procesem sprawiedliwej transformacji. Jednak do czasu ukończenia tej publikacji (wrzesień 2022), MFiPR nie zaprezentowało zaktualizowanej wersji dokumentu. W dn. 7 września br. opublikowano jednak zestawienie uwag, z którego wynika, że propozycje Polskiej Zielonej Sieci nie zostały przyjęte, zaś do uwag Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych w ogóle się nie odniesiono⁸.

Równolegle toczą się prace nad **procedurą wyłaniania organizacji pozarządowych do składów komitetów monitorujących** (KM) programów polityki spójności na lata 2021-2027, dokumentem o ogromnym znaczeniu dla kształtu przyszłych komitetów, bo określającym sposób wskazania przedstawicieli NGO. Tym samym determinuje stopień ich niezależności od władz centralnych i regionalnych.

Wyłonienie przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego jest w procesie powołania komitetu największym wyzwaniem. O ile przedstawiciele administracji publicznej wskazują szefowie poszczególnych urzędów, zaś partnerzy społeczni i gospodarczy mają swoje reprezentatywne organizacje (centrale związkowe, federacje pracodawców), o tyle społeczeństwo obywatelskie jest z definicji oddolne i zdecentralizowane. Wobec braku "centrali", która mogłaby oddelegować wybrane osoby do KM, konieczne jest stworzenie przejrzystej procedury wyłaniania przedstawicieli NGO.

Wspomniana ustawa wdrożeniowa jest w tej kwestii tak mało precyzyjna, że nie gwarantuje, iżw KM znajdą się organizacje niezależne od władzy i mające kompetencje do monitorowania wdrażania wartych miliardy euro funduszy europejskich. Ustawa stanowi, że instytucja zarządzająca programem (czyli w praktyce minister na poziomie krajowym lub zarząd województwa na poziomie wojewódzkim) występuje do Rady Działalności Pożytku Publicznego (poziom krajowy) lub Wojewódzkiej Rady Działalności Pożytku Publicznego (poziom regionalny) o wyłonienie przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego a sama RDPP przyjmuje procedurę określającą warunki udziału i zasady postępowania (art. 18 ustawy). Na gruncie ustawy możliwe są różne metody – wybory, podczas których głosują przedstawiciele organizacji pozarządowych (zarejestrowanych w KRS) a kandydaci z najwyższą liczbą głosów są powoływani do KM, wskazanie przez Radę bez konkursu lub procedura konkursowa. W tym ostatnim wariantcie komisja konkursowa zbiera kandydatury i ocenia je, przyznając punkty w istotnych obszarach, jak doświadczenie, kompetencje itd. Wobec zapisu w Umowie Partnerstwa, że należy zagwarantować w KM udział *organizacji pozarządowych niezależnych od władz i ich organów doradczych, wybranych w przejrzystym procesie*, wydaje się, że najwłaściwszą procedurą jest nabór w formie konkursu, prowadzonego przez "kolegium elektorskie" (komisja konkursowa) przy RDPP/WRDPP sformowane w otwartym naborze wyłącznie z przedstawicieli organizacji pozarządowych. Sama RDPP/WRDPP nie może pełnić takiej roli, ponieważ nie jest reprezentacją NGO, a ciałem doradczym ministra/zarządu województwa i w jej składzie, oprócz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, są też reprezentanci administracji.

Przepisy nie wskazują konkretnej liczby członków komitetu monitorującego. Można przyjąć, że optymalna liczebność to 39 osób, z czego od 9 do (rekomendowane: 1/3 miejsc) 13 osób to przedstawiciele organizacji pozarządowych. Biorąc pod uwagę, że członkowie KM

⁸<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/prawo-i-dokumenty/wytyczne/projekt-wytycznych-dotyczacych-komitetow-monitorujacych-na-lata-2021-2027/>

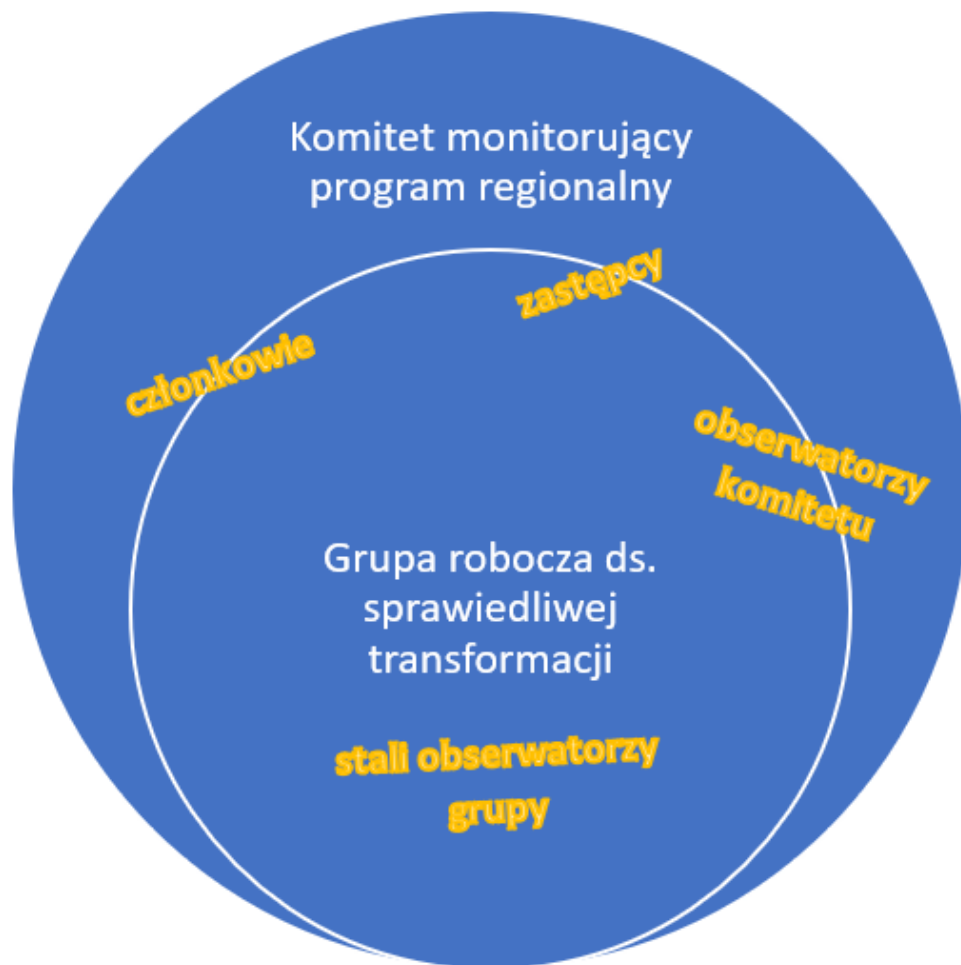
wskazują swoich zastępców, którzy mogą uczestniczyć w pracach KM (jednak bez prawa udziału w głosowaniu, jeżeli członek jest obecny), oznacza to, że od 18 do 26 spośród 78 osób powinno reprezentować społeczeństwo obywatelskie. Udział pozostałych partnerów wynika po części z innych przepisów, na przykład ustawa o Radzie Dialogu Społecznego określa, że jest 9 reprezentatywnych organizacji ze strony partnerów społecznych i gospodarczych (związki zawodowe i organizacje pracodawców). Dodatkowych kilku przedstawicieli delegują do KM organizacje biznesowe. Tyle samo przedstawicieli w związku z tym powinny mieć – biorąc pod uwagę dążenie do zrównoważonego i proporcjonalnego udziału partnerów – także organizacje pozarządowe. Ważne, by przedstawiciele partnerów spoza administracji (czyli partnerzy społeczni i gospodarczy oraz społeczeństwo obywatelskie) mieli w komitetach więcej, niż połowę miejsc. Zatem władze centralne i samorządowe razem miałyby <50% miejsc.

Choć większe komitety mogłyby się co do zasady okazać mniej efektywne (i trudniejsze do zgromadzenia w jednym czasie i miejscu), w województwach w których są regiony węglowe objęte Funduszem Sprawiedliwej Transformacji należałoby je zwiększyć, **obligatoryjnie uzupełniając skład o partnerów zaangażowanych w proces sprawiedliwej transformacji**. Mogłby to być jeden przedstawiciel z każdej z kategorii interesariuszy: instytucji odpowiedzialnej za koordynowanie sprawiedliwej transformacji, organizacji górniczych, organizacji społecznych, ekologicznych itd. Do komitetu powinny dołączyć instytucje i osoby, które przez dwa ostatnie lata pracowały nad zapisami Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji i znają ten proces “od podszewki” .

5. Grupy robocze ds. sprawiedliwej transformacji przy Komitetach Monitorujących

Partnerzy zaangażowani w proces sprawiedliwej transformacji, będąc pełnoprawnymi członkami KM, powinny też tworzyć stałą **grupę roboczą ds. sprawiedliwej transformacji**. Powołanie takiej grupy w komitecie monitorującym powinno być obowiązkowe - rekomendowaliśmy taki zapis w wytycznych dot. komitetów monitorujących. Takie rozwiązanie dałoby gwarancję dwóch miejsc (członek + zastępca) dla ekspertów społeczeństwa obywatelskiego w zakresie sprawiedliwej transformacji. Ponadto, przy grupie roboczej ds. sprawiedliwej transformacji można powoływać stałych obserwatorów. Byliby oni obserwatorami wyłącznie w grupie roboczej, a nie całym komitecie, co może być zachętą dla ekspertów od ST, nie chcących angażować się w prace całego komitetu. Dobra praktyka powoływania stałych obserwatorów została wypracowana i jest z powodzeniem stosowana w Podkomitecie ds. rozwoju partnerstwa przy Komitecie Umowy Partnerstwa na lata 2014-2020.

Choć prawo do udziału w głosowaniu ma wyłącznie członek KM, w dyskusjach mogą uczestniczyć również zastępcy i obserwatorzy. Wszyscy również mogą się starać o wsparcie ze środków pomocy technicznej, obejmujących m.in. zwroty kosztów dojazdu na posiedzenia. Obserwatorami mogliby być eksperci zajmujący się sprawiedliwą transformacją na poziomie regionalnym, ale też ogólnokrajowym i europejskim, co pozwoliłoby na transfer doświadczenia i dobrych praktyk.



Rys 1. Schemat organizacji KM w województwie objętym FST (opracowanie własne)

Choć opisu grup roboczych próżno szukać na poziomie rozporządzenia ogólnego czy ustawy wdrożeniowej, są one wskazane w Europejskim Kodeksie Partnerstwa⁹. Kodeks zobowiązuje instytucje zarządzające do włączania partnerów w monitorowanie i ewaluację programów w ramach komitetów monitorujących i właśnie tworzonych w nich grup roboczych (art. 15-16) i precyzuje, że *rozwiązania dotyczące ustanawiania i działań grup roboczych* określa regulamin komitetu (art. 11). Na poziomie prawa krajowego, grupy robocze pojawiają się dopiero w wytycznych dot. komitetów monitorujących i wytycznych dot. realizacji zasady partnerstwa (oba te dokumenty są jeszcze na etapie opracowywania przez MFIPR). Wyznaczają one ogólne ramy dla bardziej szczegółowych zapisów, które znajdują się w regulaminach KM. Zgodnie z nimi:

- Grupy robocze mogą być stałe (np. do spraw efektywności programu) lub doraźne i stanowią wsparcie merytoryczne w pracach prowadzonych przez KM (pkt. 4, zał. 2 do projektu wytycznych dot. realizacji zasady partnerstwa)

⁹ Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych

- Grupy są powoływane do działania w określonych obszarach (rozdział 7 pkt 2b projektu wytycznych dot. realizacji zasady partnerstwa)
- Grupy są powoływane uchwałą KM na wniosek przewodniczącego lub przynajmniej 3 członków (Sekcja 8.2.5 ust. 2 projektu wytycznych dot. KM)
- Członkowie i z-cy członków grupy roboczej mogą wnioskować o ekspertyzy, materiały potrzebne do wykonywania zadań (Rozdział 9 pkt 3d/3f projektu wytycznych dot. KM)
- Członkowie i z-cy członków grupy roboczej otrzymują refundację kosztów przejazdu na posiedzenia (Rozdział 9 pkt 4a projektu wytycznych dot. KM)
- Członkowie i z-cy członków grupy roboczej mogą korzystać ze szkoleń podnoszących ich kompetencje (i ubiegać się o organizację takich szkoleń) (Rozdział 9 pkt 4c projektu wytycznych dot. KM)
- Na zaproszenie przewodniczącego grupy roboczej w obradach grupy mogą uczestniczyć inne osoby niż jej członkowie, czyli np. stali obserwatorzy (Sekcja 8.2.5 ust. 6 projektu wytycznych dot. KM)
- Grupa robocza może proponować komitetowi projekty uchwał (Sekcja 8.2.5 ust. 7 projektu wytycznych dot. KM)

Grupy robocze ds. sprawiedliwej transformacji powinny pełnić rolę opiniodawczą i doradczą. Dzięki doświadczeniu osób i instytucji w nich skupionych, komitet monitorujący będzie w stanie zapewnić kryteria wyboru projektów, które przysłużą się regionom węglowym w tworzeniu nowej, alternatywnej gospodarki, przyjaznej dla lokalnej społeczności i środowiska naturalnego. Grupa robocza ds. sprawiedliwej transformacji nie tylko monitorowałaby prawidłowość wdrażania TPST, ale też pomagała zapewnić komplementarność z interwencjami programu regionalnego w innych obszarach. To zwiększyłoby efektywność wykorzystania funduszy unijnych na budowanie gospodarki neutralnej klimatycznie.

Nasze postulaty dotyczące komitetów monitorujących programy regionalne, których częścią jest TPST **przekazaliśmy 9 września 2022 w formie apelu ministrowi funduszy i polityki regionalnej**. Rekomendowaliśmy przede wszystkim:

- utworzenie dodatkowych miejsc w komitetach monitorujących programy regionalne funduszy europejskich w regionach węglowych dla organizacji i partnerów społecznych specjalizujących się w obszarze sprawiedliwej transformacji
- obligatoryjne tworzenie grup roboczych ds. sprawiedliwej transformacji w ramach komitetów monitorujących, w regionach objętych Funduszem Sprawiedliwej Transformacji

Apel poparło 30 samorządów i organizacji społecznych. W dn. 12 września br. ministerstwo rozesłało nasz apel do urzędów marszałkowskich województw, w których są regiony objęte Funduszem Sprawiedliwej Transformacji z prośbą o rozważenie wdrożenia naszych rekomendacji¹⁰. Jednocześnie, ministerstwo poinformowało o toczących się pracach zmierzających do powołania **Rady ds. Sprawiedliwej Transformacji** jako podkomitetu Komitetu Umowy Partnerstwa. W jej składzie mają się znaleźć przedstawiciele *samorządów wojewódzkich regionów będących beneficjentami FST wraz ze wskazanymi*

¹⁰ Znak sprawy: DRP-VIII.6930.1.2022.ŁW

reprezentantami gmin górniczych, przedstawiciele organizacji ekologicznych, czy też związków zawodowych. Rada ma wspierać koordynację procesu sprawiedliwej transformacji na poziomie krajowym.

Podsumowanie

Utworzenie dodatkowych miejsc dla przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego w komitetach monitorujących oraz obligatoryjne utworzenie grup roboczych ds. sprawiedliwej transformacji przy KM, w których zasiadałoby przedstawiciele z regionów węglowych jest szansą na sfinansowanie dobrych i potrzebnych dla rozwoju regionów górniczych projektów z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji. Udział społeczny w monitorowaniu procesu wydatkowania środków daje większą gwarancję, że inwestycje te będą odpowiadały na lokalne wyzwania i spotkają się z akceptacją społeczną.